

تحلیل فضایی سرمایه اجتماعی سکونتگاه‌های شهری و روستایی (مطالعه موردی شهرستان کوهدشت)

جهانبخش ریکا^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه شهید بهشتی	جمیله توکلی نیا^۱ استادیار گروه جغرافیای انسانی دانشگاه شهید بهشتی
داود عیوضلو^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران	محمود عیوضلو^۲ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان

(تاریخ دریافت ۱۳۸۹/۳/۲۵، تاریخ پذیرش ۱۳۹۰/۱۰/۶)

چکیده:

در چند دهه گذشته سرمایه اجتماعی به منزله یکی از عوامل تأثیرگذار بر توسعه اقتصادی - اجتماعی و موفقیت افراد در دستیابی به اهداف توسعه، مورد توجه اندیشمندان و صاحب نظران رشته‌های مختلف قرار گرفته است. به سبب تفاوت شهر و روستا از نظر ساختارهای فرهنگی - اجتماعی، سرمایه اجتماعی متفاوتی در این دو عرصه شکل گرفته است. از این رو تحلیل فضایی تفاوت سرمایه اجتماعی در بین سکونتگاه‌های شهری و روستایی در چارچوب نظریه‌های موجود، موضوع اصلی مورد پژوهش این مقاله است. بدین منظور با روش تحقیق توصیفی - تحلیلی، اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از منابع کتابخانه‌ای و با روش پیمایشی با انتخاب ۴۰۰ نمونه تصادفی در ۲ شهر و ۱۰ روستای شهرستان کوهدشت جمع آوری گردید. نتایج حاصل از داده‌ها بیانگر تفاوت سرمایه اجتماعی در شهرستان کوهدشت در چهار بعد اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، مشارکت رسمی و مشارکت غیررسمی است. سرمایه اجتماعی در سطح خرد (پیوندی یا آوندی) و

۱. آدرس الکترونیکی: Jaytavakoli@yahoo.com

۲. آدرس الکترونیکی: ؟؟؟

۳. آدرس الکترونیکی: ؟؟؟

۴. آدرس الکترونیکی: ؟؟؟

میانی (انجمن‌ها و سازمانهای رسمی و غیررسمی) در روستاها بیشتر از جامعه شهری است، ولی در سطح کلان (نهادهای اجتماعی)، شهرها از وضعیت مناسب‌تری نسبت به نقاط روستایی برخوردارند.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، سکونتگاه‌های شهری و روستایی، تحلیل فضایی،

شهرستان کوه‌دشت.

مقدمه

مطالعه سرمایه اجتماعی^۱ در حوزه مطالعات دانشگاهی از ابتدای دهه ۱۹۹۰ میلادی در چارچوب پایان‌نامه و رساله، کتاب، مقاله و طرح‌های پژوهشی در رشته‌هایی چون جغرافیای اجتماعی، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، اقتصاد، رفاه اجتماعی و علوم تربیتی مورد توجه اندیشمندان بوده است (Beugelsdijk, Van Schaik, 2005: 39). از اواخر دهه ۸۰ میلادی، یعنی زمانی که کلمن، بوردیو و پاتنام مفهوم سرمایه اجتماعی را وارد علوم اجتماعی کردند تا به امروز، این مفهوم همچنان جایگاه خود را در محافل علمی جهان، به ویژه در جامعه‌شناسی و علوم سیاسی حفظ کرده است. امروزه در کنار سرمایه‌های انسانی، مالی و اقتصادی، از سرمایه دیگری به نام سرمایه اجتماعی بهره برداری شده است.

هر چند این مفهوم تا حدی پیچیده و مبهم و چند وجهی است، ولی بر پیوندها و ارتباطات میان اعضاء یک شبکه به منزله منبعی با ارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود. به عبارت دیگر، سرمایه اجتماعی شبکه‌ها و فرصت‌هایی است که می‌تواند با بسیج منابع به حل بسیاری از مشکلات اجتماعی و سیاسی یاری رساند و درمانی برای پیامدهای مخرب ناشی از نبود یکپارچگی اجتماعی و زوال انسجام اجتماعی باشد. سرمایه اجتماعی راهی است برای تقویت همکاری که می‌تواند با تسهیل اقدامات هماهنگ کارایی جامعه را بهبود بخشد، رشد و توسعه اقتصادی، ارتقای سطح بهداشت، توسعه فناوری، کاهش فقر، ادغام اجتماعی و کاهش جرم را امکان‌پذیر سازد. به علاوه، سرمایه اجتماعی به طور هم‌زمان، هم پیش‌نیاز و هم

1. Social Capital.

نتیجه فرایندهای اجتماعی مردم سالارانه است (شهابی، ۱۳۸۴: ۱). این سرمایه در جوامع سنتی (ماقبل مدرن) بیشتر جنبه درون گروهی توأم با اعتماد اجتماعی محدود و خاص داشته است که امروزه آن را به نام سرمایه اجتماعی قدیم می‌شناسند.

در جوامع مدرن با نوع دیگری از سرمایه اجتماعی سر و کار داریم که بیشتر جنبه بین گروهی توأم با اعتماد اجتماعی تعمیم یافته و عام دارد و از آن با عنوان سرمایه اجتماعی جدید نام می‌برند. در جوامع در حال گذار امروزی چون ایران که به تبع ارتباط با جهان مدرن و اجرای برنامه‌های نوسازی از بالا توسط دولت‌ها، سرمایه اجتماعی قدیم دچار فرسایش گردیده و سرمایه اجتماعی جدید هم آن طوری که باید شکل نگرفته است با نوعی نابسامانی اجتماعی در سطوح کلان و خرد روبرو هستیم که معرف پیدایش گسست‌های اجتماعی و منبع اصلی زایش و افزایش انواع مسائل و آسیب‌های اجتماعی است (عبداللهی، موسوی، ۱۳۸۶: ۱۹۶).

در این مقاله سعی شده است تا سرمایه اجتماعی در دو محدوده جغرافیایی شهر و روستا با کاربرد مدل‌های کمی مورد ارزیابی قرار گیرد. بنابراین با بررسی پیشینه و کتاب‌شناسی موضوعی؛ نظریه تحقیق و روش علمی پژوهش ارائه گردید و سرمایه اجتماعی در سه سطح خرد، میانی و کلان با تاکید بر دو مولفه اعتماد و مشارکت مورد سنجش واقع گردید.

پیشینه تحقیق

در چند دهه گذشته، تحقیقات زیادی در زمینه سرمایه اجتماعی و شاخص‌ها و عناصر آن در ایران صورت گرفته است. در این تحقیقات، بیشتر به بررسی سرمایه اجتماعی پرداخته و کمتر به سنجش آن توجه است. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: فیروزآبادی (۱۳۸۴) در رساله دکتری خود مفهوم سرمایه اجتماعی را بررسی کرده است. او عناصر مفهومی سرمایه اجتماعی را با روش تحلیل عاملی در چهار عامل عمده "اعتماد عمومی"، "اعتماد نهادی"، "آگاهی و توجه و مشارکت‌های رسمی" و نهایتاً مشارکت‌های غیررسمی خلاصه کرده است. نتیجه این تحقیق در مقاله‌ای با عنوان "سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی-اجتماعی در کلانشهر تهران" ارائه شده و وجود رابطه مستقیم مثبت بین سرمایه اجتماعی و توسعه مناطق شهری نشان داده شده است. میرزاخانی (۱۳۸۰)

در پایان‌نامه فوق لیسانس خود عناصر مفهومی فعالیت اجتماعی، روابط فردی در سطح خانواده و همسایگان و دوستان و اعتمادسازی اجتماعی را از عناصر و عوامل مهم سرمایه اجتماعی می‌داند. تاجبخش (۱۳۸۲) در مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی نقش سرمایه اجتماعی در کارایی شوراهای محلی در ایران" بر آگاهی شهروندان، اعتماد، مشارکت شورایی و همبستگی اجتماعی-سیاسی تأکید می‌نماید. عبداللهی (۱۳۸۴) در مقاله "توسعه اجتماعی"، انسجام جمعی، اعتماد اجتماعی و تحکیم روابط اجتماعی و اعتماد تعمیم یافته بین گروهی را از عوامل و عناصر اصلی توسعه اجتماعی می‌داند. همچنین عبداللهی به همراه موسوی (۱۳۸۶) در طرح ملی "بررسی و سنجش سرمایه اجتماعی در ایران" به بررسی میزان و تفاوت سرمایه اجتماعی در سطح استانهای کشور پرداخته اند و بر رابطه بین سرمایه اجتماعی و توسعه یافتگی تأکید ورزیده اند. در نتیجه این تحقیق، با حرکت از سطح غیررسمی (خرد، درون گروهی) به سطح نهایی (کلان) از میزان سرمایه اجتماعی کاسته شده و مشارکت جمعی و اعتماد اجتماعی به صورت آشکاری کاهش یافته است. بنابراین، سرمایه اجتماعی در مراکز استانهای کمتر توسعه یافته (مانند زاهدان) به مراتب بیشتر از مراکز استانهای توسعه یافته (مانند تهران) است. زاهدی و همکاران (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان "فقر و سرمایه اجتماعی" تفاوت سرمایه اجتماعی بین خانواده‌های فقیر و مرفه شهر قزوین را نشان داده‌اند. آن‌ها دریافتند که بین فقر و سرمایه اجتماعی رابطه معکوس وجود دارد.

علاوه بر تحقیقات داخلی، محققان خارجی نیز به بررسی سرمایه اجتماعی پرداخته‌اند: اکارت و کراین (۲۰۰۶) در پژوهشی با عنوان "زیست پذیری، ناامنی، سرمایه اجتماعی و اعتماد در حکومت محلی" در هسلت، رابطه قوی بین احساس امنیت و سرمایه اجتماعی یافته‌اند. براساس این تحقیق، افرادی که در جلسات همسایگی و محلی شرکت بیشتری داشته‌اند از احساس امنیت بالایی برخوردار بوده‌اند. وارشنی (۲۰۰۰) در پژوهش سرمایه اجتماعی در میان اقوام و گروه‌های مذهبی (هندوها و مسلمانان) نشان داده است که سرمایه اجتماعی با ایجاد شبکه‌ای از روابط موجب تقویت انسجام اجتماعی گردیده و از تنش‌های مذهبی و قومی جلوگیری می‌نماید. برم و ران (۱۹۹۷) نیز مدت اقامت در شهر را در تشدید و تقویت سرمایه اجتماعی تأثیرگذار می‌دانند. بنابراین، مدت زمان اقامت و اندازه شهر محل

اقامت، در میزان مشارکت و شکل‌گیری سرمایه اجتماعی بی‌تأثیر نیست. با توجه به پیشینه سرمایه اجتماعی، در این تحقیق میزان سرمایه اجتماعی در نقاط شهری و روستایی شهرستان کوهدشت و تفاوت آن مورد تحلیل قرار گرفته است.

مبانی نظری

سرمایه ثروتی است مولد یا منبعی است که شخص به منظور ایجاد درآمد به کار می‌برد (Vogt, 1993: 29). و به هر نوع دارایی که قابلیت تولید ایجاد کند اطلاق می‌شود.

سرمایه را در تقسیم بندی کلان می‌توان به ۴ نوع تقسیم کرد:

(۱) سرمایه مادی (Physical Capital)؛ زمین، ابزارها، ماشین‌آلات و سایر تجهیزات فیزیکی که قابلیت تولید دارند.

(۲) سرمایه انسانی (Human Capital)؛ شامل مهارت، دانش و آموزش‌هایی که در درون انسان‌ها متبلور شده است.

(۳) سرمایه دانشی (Knowledge Capital)؛ شیوه استفاده بهینه از منابع موجود در جامعه.

(۴) سرمایه اجتماعی (Social Capital)؛ شبکه‌های اجتماعی که برای جامعه قدرت کارکردی اثر بخش ایجاد می‌کند (قدوسی، ۱۳۸۴: ۱۲۹).

سرمایه اجتماعی زاده کنش و واکنش افراد و محصول آشنا بودن و آشنا شدن و آشنا ماندن آدمیان با یکدیگر است و به چشم‌داشت‌هایی استوار است که از آشنایی جان می‌گیرد و در اکثر مواقع با گذر زمان می‌بالد و گسترده تر می‌شود (پیران، ۱۳۸۵، ۱۰). این سرمایه، هنجارها و شبکه‌هایی را در بر می‌گیرد که امکان مشارکت مردم در اقدامات جمعی به منظور کسب سود متقابل را فراهم می‌سازد.

سرمایه اجتماعی کمتر از سرمایه فیزیکی و انسانی قابل لمس و مشاهده است و در روابط میان افراد تجسم می‌یابد. این سرمایه، زمانی شکل می‌گیرد که روابط میان افراد به شیوه‌ای دگرگون شود که کنش را تسهیل نماید (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۶۹). پی‌یر بوردیو^۱ نیز سرمایه اجتماعی را از سایر انواع سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و نمادین متمایز می‌سازد و برای

1. Bourdieu. P.

آن خصلتی ساختاری و تعاملی قائل می‌شود. بوردیو سرمایه اجتماعی را شبکه نسبتاً بادوامی از روابط کمابیش نهادینه شده توأم با شناخت و تعهدات، از جمله اعتماد متقابل، می‌داند که به منزله منابعی بالفعل یا بالقوه زمینه لازم برای تسهیل کنش‌های فردی یا جمعی کنشگران را فراهم می‌سازد (Bourdieu, 1986: 248).

واژه و روح سرمایه اجتماعی، سابقه ذهنی و طولانی در علوم اجتماعی دارد، ولی سابقه این اصطلاح به معنایی که امروزه به کار می‌رود، به بیش از ۹۰ سال پیش (۱۹۱۶) و نوشته‌های لیدا جی هانیفان^۱ سرپرست وقت مدارس ویرجینیای غربی در آمریکا بر می‌گردد. او در توصیف سرمایه اجتماعی می‌گوید؛ چیزی ملموس که بیشترین آثار را در زندگی روزمره مردم دارد: حسن نیت، رفاقت، همدلی و معاشرت اجتماعی در بین افراد و خانواده‌ها که سازنده واحد اجتماعی اند (ولکاک و نارایان، ۱۳۸۴: ۵۳۴). جاکوب^۲ نیز در اثری به نام مرگ و زندگی در شهرهای بزرگ آمریکایی (۱۹۶۱) معتقد است که شبکه‌های اجتماعی فشرده در محدوده‌های قدیمی حومه شهری، صورتی از سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند و در خصوص حفظ نظافت، نبود جرم و جنایات خیابانی و دیگر تصمیمات در مورد کیفیت زندگی، در مقایسه با عوامل نهادهای رسمی مانند نیروی انتظامی، و پلیس و نیروهای حفاظتی، مسئولیت بیشتری از خود نشان می‌دهند. گلن لوری^۳ اقتصاد دان نیز همچون ایوان لایت جامعه شناس، اصطلاح سرمایه اجتماعی را در دو دهه ۱۹۷۰ برای توصیف مشکل توسعه اقتصادی درون شهری به کار برده است در دهه ۱۹۸۰ این اصطلاح را جیمز کلن جامعه شناس در معنای وسیعتری به کار گرفت و رابرت پاتنام دانشمند علوم سیاسی، نفر دومی بود که بحثی قوی و پر شور را در زمینه سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی هم در ایتالیا و هم در آمریکا بر انگیخت (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۰). پاتنام^۴ در تحقیقی که در مناطق مختلف ایتالیا انجام داد، به طور آشکار آثار سرمایه اجتماعی را در رشد و توسعه نشان داد. به اعتقاد پاتنام، شبکه‌های مشارکت مدنی، نظیر انجمن‌های شکل گرفته در نظام

1. Lyda J. Hanifan.

2. J. Jacobs.

3. Glenn Lowry.

4. Putnam.

همسایگی، تعاونی‌ها، باشگاه‌های ورزشی و نظیر آن از شکل‌های اساسی سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند. (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۰-۲۹۱).

به نظر پاتنام، ویژگی‌های حیات اجتماعی، شبکه‌ها هنجارها و اعتماد، مشارکت کنندگان را قادر می‌سازد تا با یکدیگر عمل و به صورت مؤثرتر و کارا تر اهداف مشترکشان را محقق سازند. در نتیجه، سرمایه اجتماعی به پیوندهای اجتماعی و هنجارها و اعتماد ملازم به آن اشاره دارد (غفاری، ۱۳۸۴: ۱۸). اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، روابط و پیوندهای اجتماعی به منزله مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، در رویکردهای جدید توسعه، از جمله در رویکرد توسعه اجتماعی، برای سنجش فقر یا رفاه اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است (قانع‌ی‌راد، ۱۳۸۴: ۲۳۵). سرمایه اجتماعی را به طور خلاصه می‌توان شامل سرمایه و منابع حاصل از نهادها، روابط و هنجارهایی دانست که کنش متقابل اجتماعی جامعه را به لحاظ کمی و کیفی شکل می‌دهند (چلبی، ۱۳۸۴: ۳) و (Glaeser, 2001: 2)

سنجش سرمایه اجتماعی

با توجه به تعریف سرمایه اجتماعی از دیدگاه محققان علوم اجتماعی، سنجش آن بر اساس مؤلفه‌های جدول زیر امکان پذیر است:

جدول شماره ۱ سنجش سرمایه اجتماعی از نظر متخصصان و پژوهشگران

نتیجه	مؤلفه	نظر به پرداز
افزایش این مؤلفه‌ها بیانگر پیوند محکم شبکه‌ای و همکاری شهروندان است.	آگاهی، مشارکت، نهادهای مدنی	پاتنام
موجب تسهیل ارتباط و جریان اطلاعاتی می‌شود.	اعتماد	اینگلهارت
افزایش و کاهش این مؤلفه‌ها بر میزان سرمایه اجتماعی اثرگذار است.	مؤلفه‌هایی که نبود سرمایه اجتماعی را نشان می‌دهند: مانند جرم و جنایت، فروپاشی خانواده و...	فوکویاما
رفاه و آسایش شهروندان را افزایش داده و روحیه جمعی را تقویت می‌کند.	مشارکت اجتماعی، کنش‌گرایی، احساس امنیت و اعتماد و پیوندهای همسایگی-دولتی و خانوادگی	بولن و اینکس
ایجاد شبکه‌هایی با هنجارهای متعارف و مورد اعتماد	مشارکت فرد در شبکه‌های اجتماعی	بوردیو
افزایش پیوندهای اجتماعی و همیاری	اعتماد، اطلاع‌رسانی و مشارکت در گروه	کلمن
ارتباط سرمایه اجتماعی با توسعه منطقه‌ای	اعتماد به حکومت محلی، زیست‌پذیری	اکارت و کراین

بر اساس نقاط مشترک دیدگاه‌های فوق سرمایه اجتماعی در سه سطح خرد (شبکه روابط افراد به صورت غیررسمی و تعمیم یافته)، میانی (میان گروهی) و سطح کلان (رسمی‌ترین روابط و ساختار نهادی) قابل بررسی و سنجش است.

سطح خرد (روابط بین افراد):

در این سطح از تعریف سرمایه اجتماعی، بر روابط فردی و شبکه‌های ارتباطی بین افراد و هنجارها و ارزشهای غیررسمی حاکم بر آنها تأکید می‌گردد. بر این اساس، سرمایه اجتماعی، موضوعاتی اعم از شدت و کیفیت روابط و تعاملات بین افراد و گروه‌ها، احساس تعهد و اعتماد دوجانبه به هنجارها و ارزش‌های مشترک را شامل می‌شود و به منزله نوعی حس تعلق و همبستگی، باعث پیوستگی اجتماعی^۱ می‌شود. سرمایه اجتماعی در این سطح به دو بخش غیررسمی (روابط بین اعضای خانواده، دوستان نزدیک و همسایگان) و تعمیم یافته (اعضای گروه‌های اجتماعی و سیاسی یا مردم)، تقسیم می‌شود. (Stone&Hughes,2002)

سطح میانی (انجمنها، سازمانهای رسمی و غیررسمی):

در این سطح، نظریه پردازانی همچون کلمن، سرمایه اجتماعی را نوعی موجودیت با دو عنصر در نظر می‌گیرند که نخست برخوردار از جنبه‌هایی از ساخت اجتماعی است. دوم اینکه، کنشهای خاص کنشگران (حقیقی یا حقوقی) را درون ساختار اجتماعی تسهیل می‌کند. این مفهوم، ارتباطات افقی و عمودی را شامل می‌شود و سازمانها و روابط بینابینی (اعم از باشگاه‌ها، انجمنها، شرکت‌ها و احزاب سیاسی) را در ارتباط سلسله مراتبی و توزیع قدرت مورد بررسی قرار می‌دهد.

سطح کلان (نهادهای اجتماعی):

در این سطح، اندیشمندانی چون نورث، سرمایه اجتماعی را شامل روابط قراردادی و روابط ساختاری نهادهای کلان (اعم از دولت، حکومت سیاسی و نظام‌های حقوقی و قضایی) می‌دانند. روابط و ساختارهای رسمی، مانند قوانین و مقررات و چهارچوبهای حقوقی، حکومت سیاسی، سطح مشارکت، سطح تمرکز و فرایند شکل‌گیری سیاسی، سطح کلان

1. Social Cohesion.

سرمایه اجتماعی را شامل می‌شود. از این منظر، سرمایه اجتماعی مجموع نهادهایی که جامعه را پایبند می‌کنند، نیست؛ بلکه عامل نگهداشتن آن‌ها در کنار هم است (بهزاد، ۱۳۸۱: ۴۵-۴۳). این سطح فراگیرترین جنبه سرمایه اجتماعی است که می‌تواند ساختارهای اجتماعی را شکل می‌دهد و به رابطه بین کنشگران رسمیت بخشد.

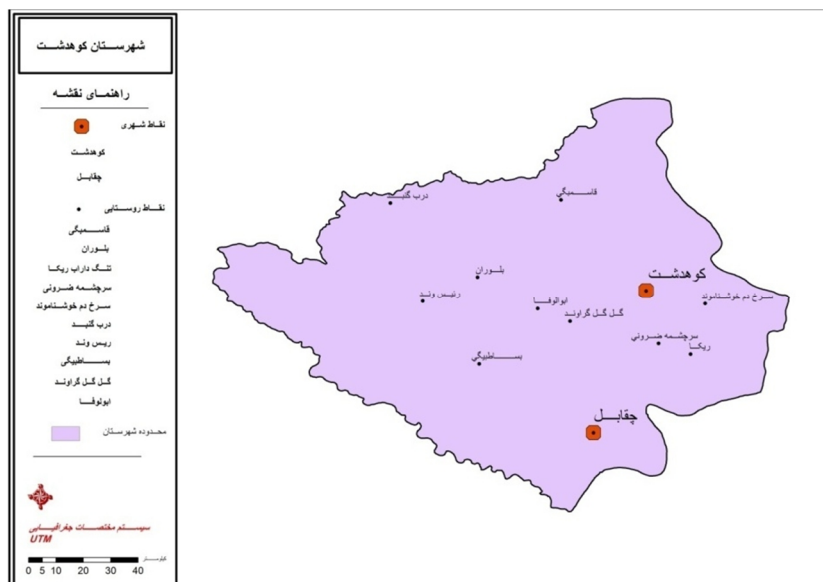
در این مقاله، با توجه به دیدگاه‌های اندیشمندان در خصوص نحوه سنجش سرمایه اجتماعی در جامعه، پرسش از چگونگی سرمایه اجتماعی در دو فضای روستایی و شهری سؤال اصلی تحقیق را تشکیل می‌دهد.

در پاسخ به این سؤال، فرضیه تحقیق مطرح می‌شود: با توجه به ساختار فضایی/عملکردی شهر و روستا، تفاوت در نوع و اندازه سرمایه اجتماعی وجود دارد.

روش تحقیق و نمونه آماری

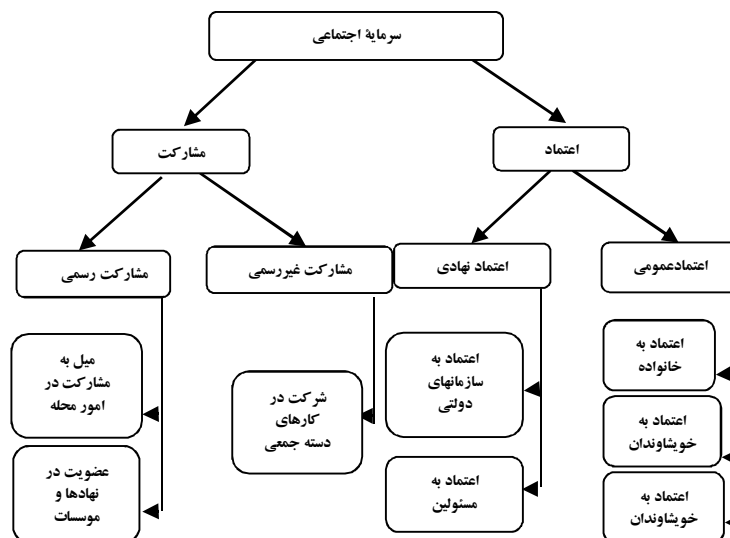
روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و از نوع تطبیقی است. اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی جمع‌آوری شده و سنجش و ارزیابی نتایج با شیوه پژوهش میدانی انجام شده است. در این روش، ابعاد کمی و کیفی سرمایه اجتماعی در سطوح ذکر شده مورد ملاحظه قرار گرفته است. نقطه شهری و ده نقطه روستایی به روش تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند و با استفاده از فرمول کوکران در سطح ۴۰۰ نمونه، پرسشنامه توزیع گردیده و اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری شده است. با توجه به جمعیت نقاط شهری (۹۰۳۲۰ نفر) و روستایی (۱۵۷۳۷۰) شهرستان کوهدشت، ۱۸۵ پرسشنامه به نسبت جمعیت هر شهر در سطح مناطق شهری و ۲۱۵ پرسشنامه نیز با توجه به سهم جمعیتی هر یک از روستاها به صورت تصادفی توزیع و تکمیل شدند. داده‌های جمع‌آوری شده، با کمک نرم افزار آماری SPSS در سطح آمار توصیفی و استنباطی مورد تحلیل قرار گرفتند.

برای تجزیه و تحلیل متغیرهای طیفی از آزمون Mann-Whitney U و برای متغیرهای فاصله‌ای از آزمون T-Test مستقل استفاده شده است. اساس کار برای سنجش سرمایه اجتماعی در این تحقیق برمبنای چهار متغیر اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، مشارکت رسمی و مشارکت غیر رسمی است. محدوده مکانی شهرستان کوهدشت است که در نقشه زیر نمایش داده شده است.

نقشه ۱ - پراکندگی نقاط شهری و روستایی مورد بررسی در سطح شهرستان کوهگلدشت

در شکل شماره ۱ نیز مدل مفهومی سرمایه اجتماعی با توجه به مؤلفه‌های اعتماد و مشارکت به تصویر کشیده شده است

شکل شماره ۱ - مدل مفهومی سرمایه اجتماعی

یافته‌های تحقیق

با توجه به مشخصات عمومی افراد، نتایج حاصل از چهار متغیر مورد بررسی عبارتند از: از مجموع افراد مورد تحقیق، ۳۹.۲ درصد مرد و ۶۰.۸ درصد زن بوده‌اند. ۵۶.۳ درصد پاسخگویان متأهل و ۴۳.۷ درصد نیز مجرد هستند. همچنین افراد مورد تحقیق در دامنه سنی ۱۵ تا ۸۰ سال قرار دارند که ۵۰ درصد آن‌ها زیر ۲۸ سال و ۵۰ درصد نیز بیشتر از ۵۰ سال سن داشته‌اند. از لحاظ سطح تحصیلات نیز ۲۱.۸ درصد پاسخگویان بی‌سواد، ۱۸.۵ درصد زیردیپلم، ۲۸ درصد دیپلم، ۸.۵ درصد فوق‌دیپلم، ۲۱.۸ درصد لیسانس و ۱.۵ درصد نیز فوق لیسانس بوده‌اند.

۱- اعتماد

اعتماد، سطح اطمینان مردم نسبت به یکدیگر است، مبنی بر اینکه سایرین، طبق انتظار عمل می‌کنند و آنچه می‌گویند قابل اطمینان است. اعتماد متقابل به منزله داشتن حسن ظن به دیگران در روابط بینابین و بیانگر قابل اعتماد بودن، صداقت داشتن و پای بند بودن به قول و قرارها در بین اعضای شبکه است (قانعی راد، حسینی، ۱۳۸۴: ۱۱۱). جامعه‌ای که در آن افراد حتی نباید به برادر، خواهر، پدر، مادر و نزدیکان خود اعتماد کنند، یک هنجار اجتماعی قوی غیر مولد سرمایه اجتماعی دارد (فوکویاما به نقل از عبدالرحمانی: ۱۳۸۴: ۳۵). در کل، اعتماد بستر تعاملات و روابط اجتماعی و کانون اصلی مفهوم سرمایه اجتماعی است (شایگان، ۱۳۸۸: ۳۸). با توجه به اهمیت مقوله اعتماد و اهمیت آن در سنجش میزان سرمایه اجتماعی در یک جامعه به بررسی اعتماد و متغیرهای آن پرداخته شده که از دو جنبه اعتماد عمومی و اعتماد نهادی مورد مطالعه قرار گرفته است.

۱-۱- اعتماد عمومی

در این تحقیق، اعتماد عمومی در سه مقوله اعتماد به خانواده، اعتماد به خویشاوندان و اعتماد به همسایگان بررسی و به تفاوت آن‌ها در شهر و روستا پرداخته شده است. برای سنجش اعتماد، از مقیاسی با ۸ گویه در قالب طیف لیکرت وبا ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۳ استفاده شده است.

جدول شماره ۲- میزان تفاوت در متغیرهای اعتماد عمومی در شهرستان کوهدشت

جامعه نمونه	متغیرها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
شهر	اعتماد به خانواده	درصد	۷۸.۹	۱۰.۳	۷.۶	۱.۶
		درصد تجمعی	۷۸.۹	۸۹.۲	۹۶.۸	۹۸.۴
	اعتماد به خویشاوندان	درصد	۱۸.۴	۳۱.۴	۳۲.۴	۱۲.۴
		درصد تجمعی	۱۸.۴	۴۹.۸	۸۲.۲	۹۴.۶
	اعتماد به همسایگان	درصد	۳.۵	۸.۴	۲۵.۷	۳۶.۳
		درصد تجمعی	۳.۵	۱۱.۹	۳۷.۶	۷۳.۹
	میانگین	درصد	۳۳.۶	۱۶.۷	۲۱.۹	۱۶.۸
		درصد تجمعی	۳۳.۶	۵۰.۳	۷۲.۲	۸۹
روستا	اعتماد به خانواده	درصد	۹۳.۴	۳.۳	۳.۳	۰
		درصد تجمعی	۹۳.۴	۹۶.۷	۱۰۰	-
	اعتماد به خویشاوندان	درصد	۶۵.۱	۱۶	۱۱.۸	۳.۳
		درصد تجمعی	۶۵.۱	۸۱.۱	۹۲.۹	۹۶.۲
	اعتماد به همسایگان	درصد	۴۲.۳	۱۰.۳	۲۱.۶	۱۶.۷
		درصد تجمعی	۴۲.۳	۵۲.۶	۷۴.۲	۹۰.۹
	میانگین	درصد	۶۶.۹	۹.۹	۱۲.۲	۶.۶
		درصد تجمعی	۶۶.۹	۷۶.۸	۸۹	۹۵.۶
مجموع	میانگین کل	درصد	۵۰.۳	۱۳.۳	۱۷.۱	۱۱.۷
		درصد تجمعی	۵۰.۳	۶۳.۶	۸۰.۷	۹۲.۴

۱-۱-۱- اعتماد به خانواده

با توجه به یافته‌های تحقیق، ۷۸.۹ درصد از پاسخگویان شهری به اعضای خانواده خود اعتماد خیلی زیاد دارند؛ در حالی که این میزان در روستاها ۹۳.۴ درصد است. همچنین ۱۰.۳ درصد از پاسخگویان شهری اعتماد زیاد و ۷.۶ درصد نیز اعتماد متوسطی به اعضای خانواده خود دارند. در بین پاسخگویان روستایی نیز ۳.۳ درصد اعتماد زیاد و ۳.۳ درصد نیز اعتماد در حد متوسط به اعضای خانواده خود داشته‌اند. در مجموع نتایج تحقیق در زمینه اعتماد به خانواده در شهرستان کوهدشت حاکی از بالا بودن میزان اعتماد به اعضای خانواده در روستاها نسبت به جامعه شهری است؛ به طوری که ۹۶.۷ درصد از پاسخگویان

روستایی اعتماد زیاد و خیلی زیاد به اعضای خانواده خود دارند در حالیکه این میزان در شهرها ۸۹.۲ درصد است.

۱-۲-۱- اعتماد به خویشاوندان

بر اساس داده‌های جدول، ۱۸.۴ درصد پاسخگویان شهری اعتماد خیلی زیادی به خویشاوندان خود دارند ولی این میزان در نقاط روستایی ۶۵.۱ درصد بوده است. همچنین ۳۱.۴ درصد پاسخگویان شهری اعتماد زیاد و ۳۲.۴ درصد اعتماد متوسطی داشته‌اند در حالی که ۱۶ درصد روستایی‌ها اعتماد زیاد و ۱۱.۸ درصد اعتماد متوسطی به خویشاوندان خود دارند. در مجموع، بررسی‌ها نشان می‌دهد که میزان اعتماد به خویشاوندان در روستاها بسیار بیشتر از جامعه شهری است؛ به طوری که ۸۱.۱ درصد از روستاییان اعتماد زیاد و خیلی زیاد به اقوام و خویشاوندان خود دارند، ولی این میزان در شهرها ۴۹.۸ درصد است.

۱-۳-۱- اعتماد مردم به ویژه به همسایگان

طبق جدول شماره ۲، ۳.۵ درصد از پاسخگویان شهری اعتماد خیلی زیادی به مردم دارند، ولی این میزان در روستا خیلی بیشتر از شهر است؛ به طوری که ۴۲.۳ درصد از پاسخگویان روستایی اعتماد خیلی بالایی به مردم و اهالی روستای خود دارند. همچنین، از کل پاسخگویان شهری ۸.۴ درصد اعتماد بالا، ۲۵.۷ درصد اعتماد متوسط، ۳۶.۳ درصد اعتماد کم و ۲۶.۱ درصد اعتماد خیلی کمی به مردم داشته‌اند. در روستاها نیز ۱۰.۳ درصد پاسخگویان اعتماد زیاد، ۲۱.۶ درصد اعتماد متوسط، ۱۶.۷ درصد اعتماد کم و ۹.۱ درصد اعتماد خیلی کمی به مردم داشته‌اند. با مقایسه درصد تجمعی اعتماد به مردم در بین شهر و روستا به این نتیجه می‌رسیم که درصد اعتماد به مردم در روستاها بسیار بالاتر از شهرهاست؛ به طوری که در شهرها ۱۱.۹ درصد از پاسخگویان اعتماد زیاد و خیلی زیادی به مردم داشته‌اند ولی این میزان در روستاها ۵۲.۶ درصد است.

۱-۲- اعتماد نهادی

اعتماد نهادی در این تحقیق در دو بخش اعتماد به مسئولان و اعتماد به سازمان‌های دولتی بررسی شده است.

جدول شماره ۳ - میزان تفاوت در متغیرهای اعتماد نهادی در شهرستان کوهدشت

جامعه نمونه		متغیرها		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
شهر	اعتماد نهادی	اعتماد به مسئولان	درصد	۳۸	۳۸	۳۰.۲	۲۲.۷	۳۹.۵
			درصد تجمعی	۳۸	۷.۶	۳۷.۸	۶۰.۵	۱۰۰
		اعتماد به سازمانهای دولتی	درصد	۷.۹	۱۹	۳۵.۴	۱۹.۳	۱۸.۴
	میانگین	درصد تجمعی	۷.۹	۲۶.۹	۶۲.۳	۸۱.۶	۱۰۰	
		درصد	۵.۶	۱۱.۴	۳۳	۲۱	۲۹	
		درصد تجمعی	۵.۶	۱۷	۵۰	۷۱	۱۰۰	
روستا	اعتماد نهادی	اعتماد به مسئولان	درصد	۲۸	۱۴.۹	۵۰.۷	۱۳.۵	۱۸.۱
			درصد تجمعی	۲۸	۱۷.۷	۶۸.۴	۸۱.۹	۱۰۰
		اعتماد به سازمانهای دولتی	درصد	۲۸.۵	۹	۴۰.۵	۱۲.۷	۹.۳
	میانگین	درصد تجمعی	۲۸.۵	۳۷.۵	۷۸	۹۰.۷	۱۰۰	
		درصد	۱۵.۶	۱۲	۴۵.۶	۱۳.۱	۱۳.۷	
		درصد تجمعی	۱۵.۶	۲۷.۶	۷۳.۲	۸۶.۳	۱۰۰	
مجموع	میانگین کل	درصد	۱۰.۷	۱۱.۷	۳۹.۲	۱۷.۱	۲۱.۳	
		درصد تجمعی	۱۰.۷	۲۲.۴	۶۱.۶	۷۸.۷	۱۰۰	

۱-۲-۱- اعتماد به مسئولان

با توجه به جدول شماره (۲)، ۳۸ درصد از پاسخگویان شهری اعتماد خیلی زیادی به مسئولان کشور دارند. همچنین ۳۸ درصد اعتماد زیاد، ۳۰.۲ درصد اعتماد در حد متوسط، ۲۲.۷ درصد اعتماد کم و ۳۹.۵ درصد از پاسخگویان شهری اعتماد خیلی کمی به مسئولان داشته اند. در بین افراد روستایی اعتماد به مسئولان کمی بیشتر از جامعه شهری است به طوری که ۲۸ درصد اعتماد خیلی زیادی دارند و ۱۴.۹ درصد اعتماد زیاد، ۵۰.۷ درصد اعتماد متوسط، ۱۳.۵ درصد اعتماد کم و در نهایت ۱۸.۱ درصد از پاسخگویان روستایی اعتماد خیلی کمی به مسئولان داشته اند. در مجموع، با توجه به درصد تجمعی اعتماد مردم به مسئولان به این نتیجه می‌رسیم که ۳۷.۸ درصد از پاسخگویان شهری اعتماد متوسط به بالایی به مسئولان دارند در حالی که این میزان در روستاها ۶۸.۴ درصد است.

۱-۲-۲- اعتماد به سازمانهای دولتی

طبق یافته‌های تحقیق، ۷.۹ درصد از افراد شهری اعتماد خیلی زیادی به سازمانهای دولتی دارند که این میزان در بین روستاییان ۲۸.۵ درصد است. به علاوه ۱۹ درصد از شهری‌ها اعتماد در حد زیاد، ۳۵.۴ درصد در حد متوسط، ۱۹.۳ درصد کم و ۱۸.۴ درصد نیز اعتمادی در حد خیلی کم به مسئولان دولتی داشته‌اند. در بین پاسخگویان روستایی نیز ۹ درصد اعتماد زیاد، ۴۰.۵ درصد در حد متوسط، ۱۲.۷ درصد اعتماد کم و ۹.۳ درصد نیز اعتماد خیلی کمی به سازمانهای دولتی داشته‌اند. در کل، ۶۲.۳ درصد پاسخگویان شهری، اعتماد در حد متوسط و بالاتری نسبت به سازمانها داشته‌اند و این اعتماد در روستاها ۷۸ درصد است که کمی بیشتر از جامعه شهری است.

۲- مشارکت

مشارکت به منزله یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود به طوری که "زندگی در خانواده‌ای با مشارکت بیشتر، رویارویی با مشکلات اجتماعی را آسانتر کرده، بامشارکت اجتماعی فعالانه سهم و میزان بیشتری از سرمایه اجتماعی برخوردار خواهند بود." (Krishna, Uphoff, 2002: 118) در این تحقیق، مشارکت نیز، همانند اعتماد، از دو جنبه غیررسمی و رسمی بررسی شده است. برای سنجش مشارکت از ۶ گویه با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۳ استفاده شده است.

۱-۲-۱- مشارکت غیررسمی

برای بررسی میزان مشارکت غیررسمی به موضوع مشارکت فرد در کارهای دسته جمعی (خیریه، مذهبی، همیارانه) پرداخته شده است که نتایج آن در جدول شماره ۴ نمایش داده شده است. طبق داده‌های جدول، ۲۳.۸ درصد از پاسخگویان شهری مشارکت خیلی زیادی در کارهای دسته جمعی دارند که این میزان در بین افراد روستایی ۳۹.۵ درصد است. همچنین ۲۱.۶ درصد از شهری‌ها مشارکت زیاد، ۳۴.۱ درصد مشارکت در حد متوسط، ۱۱.۹ درصد مشارکت کم و ۸.۶ درصد نیز مشارکت خیلی کم داشته، یا هیچ مشارکتی در کارهای دسته جمعی نداشته‌اند. در بین افراد روستایی نیز ۳۲.۱ درصد مشارکت زیاد، ۱۷.۷ درصد مشارکت در حد متوسط، ۸.۸ درصد مشارکت کم و ۱.۹

درصد مشارکت خیلی کمی در کارهای دسته جمعی داشته‌اند. با مقایسه درصد تجمعی بین شهر و روستا، می‌توان گفت که ۴۵.۴ درصد از پاسخگویان شهری مشارکت زیاد و خیلی زیادی در کارهای دسته جمعی دارند؛ ولی این میزان در بین روستاییان ۷۱.۶ درصد بوده است. در مجموع، از لحاظ مشارکت غیررسمی، روستاییان مشارکت بیشتری نسبت به ساکنین مناطق شهری داشته‌اند.

جدول شماره ۴ میزان تفاوت در متغیرهای مشارکت غیررسمی و رسمی در شهرستان کوهدشت

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	سرمایه اجتماعی - مشارکت		
					درصد	مشارکت در کارهای	
۸.۶	۱۱.۹	۳۴.۱	۲۱.۶	۲۳.۸	درصد	مشارکت در کارهای	شهر
۱۰۰	۹۱.۴	۷۹.۵	۴۵.۴	۲۳.۸	درصد تجمعی	دسته جمعی	
۷.۶	۱۶.۳	۳۱.۵	۲۳.۹	۲۰.۷	درصد	مشارکت در امور	رسمی
۱۰۰	۹۲.۴	۷۶.۱	۴۴.۶	۲۰.۷	درصد تجمعی	محله	
۸.۱	۱۴.۱	۳۲.۸	۲۲.۸	۲۲.۲	درصد	میانگین	
۱۰۰	۹۱.۹	۷۷.۸	۴۵	۲۲.۲	درصد تجمعی		
۱.۹	۸.۸	۱۷.۷	۳۲.۱	۳۹.۵	درصد	مشارکت در کارهای	مشارکت غیررسمی
۱۰۰	۹۸.۱	۸۹.۳	۷۱.۶	۳۹.۵	درصد تجمعی	دسته جمعی	
۰	۹.۳	۲۰.۹	۲۵.۶	۴۴.۲	درصد	مشارکت در امور	مشارکت رسمی
-	۱۰۰	۹۰.۷	۶۹.۸	۴۴.۲	درصد تجمعی	محله	
۱	۹	۱۹.۳	۲۸.۸	۴۱.۹	درصد	میانگین	
۱۰۰	۹۹	۹۰	۷۰.۷	۴۱.۹	درصد تجمعی		
۴.۵	۱۱.۶	۲۶	۲۵.۸	۳۲.۱	درصد	میانگین کل	
۱۰۰	۹۵.۵	۸۳.۹	۵۷.۹	۳۲.۱	درصد تجمعی		

۲-۲- مشارکت رسمی

برای سنجش مشارکت رسمی از دو متغیر مشارکت در امور محله و میزان عضویت در نهادها و مؤسسات استفاده شده است که نتایج آن در جدول‌های شماره ۴ و ۵ قابل مشاهده است.

۲-۲-۱- مشارکت در امور محله

با توجه به جدول شماره ۴، ۲۰.۷ درصد از پاسخگویان شهری مشارکت خیلی زیادی در امور محله خود داشته‌اند؛ در حالی که این میزان در روستاها بیشتر از افراد شهری بوده و

۴۴.۲ درصد مشارکت خیلی زیادی در امور محله داشته‌اند. ۲۳.۹ درصد از پاسخگویان شهری مشارکت زیاد، ۳۱.۵ درصد مشارکت در حد متوسط، ۱۶.۳ درصد مشارکت کم و ۷.۶ درصد مشارکت خیلی کمی در امور محله خود داشته‌اند. روستاییان نیز ۲۵.۶ درصد مشارکت زیاد، ۲۰.۹ درصد مشارکت در حد متوسط و ۹.۳ درصد مشارکت کمی داشته‌اند. با مقایسه درصد تجمعی مشارکت در امور محله در شهر و روستا، می‌توان گفت که ۷۶.۱ درصد از روستاییان و ۹۰.۷ درصد پاسخگویان شهری مشارکت متوسط به بالایی در امور محله خود داشته‌اند. در مجموع، مشارکت روستاییان بیشتر از ساکنان شهرهاست.

۲-۲-۲- عضویت در نهادها و مؤسسات

عضویت فرد در یک نهاد یا سازمان، یکی از مؤلفه‌های سنجش سرمایه اجتماعی در جامعه است. در این تحقیق، میزان عضویت پاسخگویان شهری و روستایی در نهادها و مؤسسات مورد پرسش قرار گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که میزان عضویت افراد شهری به علت وجود نهادها و مؤسسات غیردولتی و سازمانهای خیریه در شهرها بیشتر از روستاهاست. میزان عضویت پاسخگویان شهری ۱۹.۵ درصد و میزان عضویت روستاییان ۱۱.۹ درصد است.

جدول شماره ۵ میزان تفاوت در عضویت در نهادها و مؤسسات در شهرستان کوههدشت

عدم عضویت	عضویت	جامعه نمونه
۸۰.۵	۱۹.۵	شهر
۸۸.۱	۱۱.۹	روستا
۸۴.۳	۱۵.۷	میانگین

یافته‌های تحلیلی

۱- اعتماد عمومی

برای بررسی این مقوله، میزان تفاوت بین شهر و روستا در هر کدام از متغیرهای اعتماد عمومی بررسی شد. با توجه به اینکه متغیرهای مربوط به اعتماد عمومی از نوع طیفی لیکرت است و دو گروه مورد بررسی یعنی جامعه شهری و روستایی از نوع مستقل هستند،

از آزمون Mann-Whitney U استفاده شده است. این آزمون برای مقایسه میانگین‌های دو جامعه مستقل زمانی که داده‌ها به صورت رتبه‌ای یا ترتیبی باشند، مورد استفاده قرار می‌گیرد (کلاتری، ۱۳۸۷: ۱۵۳).

جدول شماره ۶ آزمون تفاوت در متغیرهای اعتماد عمومی در شهرستان کوهدشت

Asymp. Sig. (2-tailed)	Mann-Whitney U	Sum of Ranks	جامعه نمونه	متغیر	
۰/۰۰۵	۱۶۶۳۳.۵	۳۱۳۵۳	شهر	اعتماد به	اعتماد عمومی
		۴۴۰۵۳	روستا	خانواده	
۰/۰۰۰	۱۰۱۲۲.۵	۲۳۶۰۶	شهر	اعتماد به	
		۳۹۱۳۵	روستا	خویشاوندان	
۰/۰۰۰	۸۸۱۵	۱۴۴۹۹	شهر	اعتماد به	
		۲۹۹۰۶	روستا	مردم	

با توجه به جدول شماره ۶ میزان تفاوت در تمام متغیرهای مربوط به سرمایه اجتماعی در شهرستان کوهدشت معنی‌دار است. نتیجه تحلیل آزمون Mann-Whitney U نشان می‌دهد از لحاظ اعتماد به خانواده تفاوت معنی‌داری بین جامعه شهری و روستاها وجود دارد که سطح معنی‌داری در این آزمون ۰/۰۰۵ است. همچنین با توجه به اینکه مجموع رتبه‌های پاسخگویان روستایی بیشتر از جامعه شهری است از این رو نشان دهنده بالا بودن میزان اعتماد به خانواده در روستا نسبت به جامعه شهری است.

از لحاظ اعتماد به خویشاوندان نیز تفاوت معنی‌داری با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ وجود دارد که نشان دهنده بالا بودن میزان اعتماد به خویشاوندان در روستاهاست. در خصوص اعتماد به مردم نیز تفاوت معناداری بین شهر و روستا هست و سطح معنی‌داری در این آزمون ۰/۰۰۰ است.

با توجه به آزمون‌های فوق می‌توان نتیجه گرفت که میزان اعتماد عمومی در روستاها در تمام متغیرها بیشتر از ساکنان نقاط شهری شهرستان کوهدشت است.

۲- اعتماد نهادی

برای تحلیل تفاوت اعتماد نهادی نیز به تحلیل میزان تفاوت متغیرهای اعتماد نهادی در شهرستان کوهدشت پرداخته شده است. اعتماد نهادی در این مقاله در دو بخش اعتماد به مسئولان و اعتماد به سازمانهای دولتی بررسی شده است. برای سنجش تفاوت اعتماد به مسئولان با توجه به طیفی بودن سؤالات از آزمون Mann-Whitney U استفاده شده است. طبق جدول شماره ۷ تفاوت معنی داری بین شهر و روستا از لحاظ اعتماد به مسئولان وجود دارد.

جدول شماره ۷ آزمون تفاوت در متغیر اعتماد به مسئولان در شهرستان کوهدشت

اعتماد نهادی	متغیر	جامعه نمونه	Sum of Ranks	Mann-Whitney U	Asymp. Sig. (2-tailed)
	اعتماد به مسئولان	شهر	۱۴۳۵۶	۱۳۳۶۵.۵	۰/۰۰
		روستا	۲۵۰۲۶		

برای آزمون تفاوت بین شهر و روستا از لحاظ اعتماد به سازمانهای دولتی، از آزمون T-Test مستقل استفاده شده است. با توجه به اینکه برای سنجش میزان اعتماد به سازمانهای دولتی از چندین سؤال طیفی استفاده شده است، و این سؤالات پس از ترکیب (Compute) و به دست آمدن یک متغیر از نوع فاصله‌ای (Scale)، از آزمون T-Test مستقل استفاده شده است. آزمون T مستقل زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که بخواهیم میانگین بین دو گروه از افراد را که از همدیگر متفاوت هستند و در گروه‌های A و B سازماندهی شده‌اند مقایسه کنیم (کلانتری، ۱۳۸۷: ۱۲۲). جدول نتایج آزمون T-Test تفاوت میانگین اعتماد به سازمانهای دولتی را در نقاط شهری و روستایی شهرستان کوهدشت نشان می‌دهد. بر اساس یافته‌های جدول می‌توان گفت که بین میانگین اعتماد به سازمانهای دولتی در بین پاسخگویان شهری (۲.۷۸۹) و پاسخگویان روستایی (۳.۳۳۸) تفاوت وجود دارد و این تفاوت در سطح (P= ۰/۰۰) معنی دار می‌باشد. بدین معنی که میانگین اعتماد به سازمانهای دولتی در روستاها بالاتر از میانگین اعتماد در شهرهاست. در مجموع می‌توان گفت که از لحاظ اعتماد نهادی روستاهای شهرستان کوهدشت در سطح بالاتری نسبت به نقاط شهری قرار دارند.

جدول شماره ۸ آزمون T-Test تفاوت میانگین اعتماد به سازمانهای دولتی در شهرستان کوههدشت

سطح معنی داری (sig)	درجه آزادی (df)	T	آزمون یکنواختی واریانسها (Levene's Test)	انحراف معیار	میانگین اعتماد به سازمانهای دولتی	جامعه نمونه	متغیر	اعتماد نهادی
۰/۰۰	۳۹۵	-۶.۵۴۳	.۳۸۷	.۷۷۸۶	۲.۷۸۹	شهر	اعتماد به سازمانهای دولتی	
				.۸۹۲۰	۳.۳۳۸	روستا		

۳- مشارکت غیررسمی

به منظور تحلیل مشارکت غیررسمی، به بررسی تفاوت نقاط شهری و روستاهای نمونه در زمینه مشارکت در کارهای دسته جمعی پرداخته شده است. با توجه به طیفی بودن متغیر و مستقل بودن جامعه نمونه برای سنجش این فرضیه از آزمون Mann-Whitney U استفاده شده است. طبق جدول شماره ۹ مشارکت در کارهای دسته جمعی بین پاسخگویان شهری و روستاها متفاوت بوده و این تفاوت در سطح ۰/۰۰ معنی دار می باشد. همچنین مجموع رتبه ها (Sum of Ranks) نشان دهنده بالا بودن مشارکت در روستاهای شهرستان کوههدشت نسبت به ساکنان نقاط شهری است.

جدول شماره ۹ آزمون تفاوت در متغیر مشارکت در کارهای دسته جمعی در شهرستان کوههدشت

Asymp. Sig. (2-tailed)	Mann-Whitney U	Sum of Ranks	جامعه نمونه	متغیر	مشارکت غیررسمی
۰/۰۰	۱۴۳۸۵	۲۳۲۷۳	شهر	مشارکت در کارهای دسته جمعی	
		۳۶۸۵۱	روستا		

۴- مشارکت رسمی

برای مطالعه مشارکت رسمی، به بررسی و آزمون متغیرهای آن، یعنی مشارکت در امور محله و عضویت در نهادها و مؤسسات، پرداخته شده است. با توجه به اینکه سؤالات مربوط به سنجش مشارکت در امور محله از نوع طیفی است و دو جامعه شهری و روستایی متغیر مستقل اند، لذا از آزمون Mann-Whitney U استفاده شده است. طبق جدول شماره

۱۰ تفاوت بین شهر و روستا در زمینه مشارکت در امور محله با سطح معنی داری ۰/۰۰ به اثبات می‌رسد. همچنین جدول فوق نشان دهنده بالا بودن میزان مشارکت در روستاهای شهرستان کوه‌دشت نسبت به نقاط شهری است که دلیل آن نیز بالا بودن انسجام محلی در روستاها و عدم آشنایی و ارتباط شهروندان در شهرها با یکدیگر است.

جدول شماره ۱۰ آزمون تفاوت در متغیر مشارکت در امور محله در شهرستان کوه‌دشت

Asymp. Sig. (2-tailed)	Mann-Whitney U	Sum of Ranks	جامعه نمونه	متغیر	مشارکت رسمی
۰/۰۰	۱۳۲۰۰	۲۲۵۹۵	شهر	مشارکت در امور محله	
		۲۷۴۱۰	روستا		

برای سنجش میزان عضویت در نهادها و مؤسسات از سؤالات زیادی استفاده شده است که این سؤالات با هم ترکیب شدند. با توجه به اینکه متغیر عضویت در نهادها و مؤسسات متغیر فاصله‌ای و جامعه نمونه نیز به صورت مستقل است. لذا از آزمون T-Test برای آزمون این متغیر استفاده شده است. طبق جدول شماره (۱۱) تفاوت معنی داری بین شهر و روستا از نظر عضویت در نهادها و مؤسسات وجود دارد و این تفاوت در سطح ۰/۰۰ معنی دار می‌باشد. میانگین عضویت نیز نشانگر بالا بودن میزان عضویت مردم در نهادها و مؤسسات در مناطق شهری نسبت به روستاهاست که یکی از دلایل آن بالا بودن تعداد نهادها و مؤسسات غیردولتی (NGO) در شهرها است. در مجموع، با اینکه مشارکت در امور محله در روستاها بیشتر از شهرها است، از لحاظ عضویت در نهادها و مؤسسات، ساکنان شهرها وضعیت مطلوبتری نسبت به جامعه روستایی دارند.

جدول شماره ۱۱- آزمون T-Test تفاوت میانگین عضویت در نهادها و مؤسسات در شهرستان کوه‌دشت

سطح معنی داری (sig)	درجه آزادی (df)	T	آزمون یکنواختی واریانس‌ها (Levene's Test)	انحراف معیار	میانگین اعتماد به سازمان‌های دولتی	جامعه نمونه	متغیر	مشارکت رسمی
۰/۰۰	۳۹۸	۳.۵۴۶	۰/۱۸۳	۱.۶۰۷	۱.۶۶۴	شهر	عضویت در نهادها و مؤسسات	
				۱.۷۷۴	۱.۰۰۶	روستا		

نتیجه گیری

در این مقاله، تفاوت سرمایه اجتماعی در نقاط شهری و روستایی شهرستان کوهدشت بررسی شد. سرمایه اجتماعی در چهار بعد اصلی آن یعنی اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، مشارکت غیررسمی و مشارکت رسمی با روش ترکیب آزمون T- و Mann-Whitney U و Test با اصول نظریه پاتنام و فوکویاما مورد بررسی قرار گرفت.

اعتماد عمومی در سه بخش اعتماد به خانواده، اعتماد به خویشاوندان و اعتماد به همسایگان و مردم بررسی شد که از لحاظ اعتماد به خانواده تفاوت بین جامعه شهری و روستایی در سطح ۰/۰۰۵ معنی دار بوده و جامعه روستایی در سطح بالاتری نسبت به جامعه شهری قرار دارد. در مورد اعتماد به خویشاوندان نیز جامعه روستایی شهرستان کوهدشت وضعیت بهتری نسبت به جامعه شهری دارد و میزان تفاوت بین دو جامعه در سطح بالایی معنی دار است. در زمینه اعتماد به مردم نیز جامعه روستایی شرایط بهتری دارد که تفاوت این موضوع نیز در سطح بالایی معنی دار است.

در زمینه مشارکت غیررسمی، به بررسی مشارکت مردم در کارهای دسته جمعی پرداخته شد که از این لحاظ سطح مشارکت روستاییان به دلیل کم بودن مراکز خدماتی، بیشتر از ساکنان شهرها است و این تفاوت در سطح ۰/۰۰ معنی دار است.

مشارکت رسمی در دو بخش مشارکت در امور محله و میزان عضویت در نهادها و مؤسسات بررسی شد. از لحاظ مشارکت در امور محله میزان تفاوت بین جامعه شهری و روستایی در سطح بالایی معنی دار؛ و میزان مشارکت در روستاها بیشتر از شهرها است. در زمینه عضویت در نهادها و مؤسسات نیز تفاوت بین دو جامعه در سطح ۰/۰۰ معنی دار است، ولی میزان عضویت پاسخگویان شهری در نهادها و مؤسسات بیشتر از پاسخگویان روستایی است.

با توجه به ارتباط بین سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی و با در نظر قرار دادن متغیرهای مطرح شده در این مقاله، وجود سرمایه اجتماعی می تواند در نیل به توسعه سکونتگاه های شهری و روستایی مؤثر واقع گردد. همچنین بالا بودن اعتماد و مشارکت در روستاها می تواند فرصت همکاری بیشتر مردم در امور اقتصادی و تعاون به منظور بهبود وضعیت اقتصادی روستاها فراهم سازد.

بر مبنای سه سطح سنجش سرمایه اجتماعی، به این نتیجه می‌رسیم که سرمایه اجتماعی در سطوح خرد (شبکه روابط افراد به صورت غیررسمی و تعمیم یافته) و میانی (میان گروهی) در روستاها بیشتر از شهرها استولی در سطح کلان (رسمی ترین روابط و ساختارهای نهادی) شهرها وضعیت مطلوبتری نسبت به روستاها دارند. با توجه به جامعیت سنجش در شهرستان کوهدشت و مقایسه نقاط شهری و روستایی از نظر شاخص‌ها و متغیرهای مورد بررسی، می‌توان به پراکندگی نوع سرمایه اجتماعی در سطح خرد، میانی و کلان در این منطقه اشاره کرد.

در این تحقیق، نشان داده شد که حضور اجتماعی شهرنشینان در فعالیت‌ها و گروه‌های مختلف، بیشتر از نقاط روستایی است. این در حالی است که در نقاط روستایی حضور افراد و مشارکت آن‌ها در جمع‌های صمیمی، اعم از خانوادگی و دوستی زیاد می‌باشد. از نظر عضویت در نهادها در سطح نهادی نقاط شهری از میزان بالاتری از سرمایه اجتماعی برخوردارند و نقاط روستایی بدلیل پایین بودن تعداد مؤسسات از سهم کمتری برخوردار است. نتایج حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد که در مجموع، نقاط روستایی از سرمایه اجتماعی بیشتری بهره می‌برند و با رشد نقاط شهری، سرمایه اجتماعی کاهش می‌یابد. محله‌گرایی با تأکید بر تفویض اختیار به مردم در مناطق شهری بر افزایش سرمایه اجتماعی تأثیر می‌گذارد.

کتابنامه

- بهزاد، داوود (۱۳۸۱). سرمایه اجتماعی بستری برای ارتقاء سلامت روان. فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۶. پاتنام، روبرت (۱۳۸۰). دموکراسی و سنت‌های مدنی، تجربه ایتالیا و درس‌هایی برای کشورهای در حال گذار. ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور.
- پیران، پرویز (۱۳۸۵). کار پایه مفهومی و مفهوم‌سازی سرمایه اجتماعی با تأکید بر شرایط ایران، رفاه اجتماعی شماره ۳۲.
- تاجبخش، کیان (۱۳۸۲). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در کارایی شوراهای محلی در ایران، وزارت کشور، استانداری فارس، دفتر امور اجتماعی و شوراها.
- چلبی، مسعود (۱۳۸۴). تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطوح خرد و کلان، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۲.

- زاهدی، محمد جواد امیر؛ امیر ارسلان حیدری ملکی، (۱۳۸۷) فقر و سرمایه اجتماعی، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۸.
- شایگان، فریا (۱۳۸۸). بررسی میزان اعتماد مردم به پلیس (مطالعه موردی شهر تهران)، فصلنامه دانش انتظامی، سال دهم، شماره دوم.
- شهابی، محمود (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی، نشریه رشد: آموزش علوم اجتماعی، شماره ۲۹.
- عبدالرحمانی، رضا (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی، نشریه رشد: آموزش علوم اجتماعی، شماره ۲۹.
- عبداللهی، محمد (۱۳۸۴) توسعه اجتماعی، جلد سوم، تهران، مؤسسه عالی آموزش و پرورش مدیریت و برنامه ریزی.
- عبداللهی، محمد و میر طاهر موسوی، (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی در ایران، وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان شناسی گذار، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۵.
- غفاری، غلامرضا (۱۳۸۴). سنجش سرمایه اجتماعی، مجموعه مقالات سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی، تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹). پایان نظم (بررسی سرمایه اجتماعی و حفظ آن). ترجمه غلامعباس توسلی، تهران: حکایت قلم نوین.
- فیروزآبادی، سید احمد (۱۳۸۴). بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل گیری آن در شهر تهران، رساله دکترا، تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- فیروزآبادی، سید احمد و حسین ایمانی جاجرمی (۱۳۸۵) سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی - اجتماعی در کلانشهر تهران. فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.
- قانع راد، محمد امین (۱۳۸۴). رویکرد توسعه اجتماعی به برنامه ریزی فقرزدایی در ایران. فصلنامه رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۱۸.
- قانع راد، محمد امین و فریده حسینی (۱۳۸۴). ارزش‌ها، شبکه روابط و مشارکت در سازمان‌های غیردولتی (مطالعه تجربی در بین جوانان تهران)؛ مجله جامعه شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۳.
- قدوسی، حامد (۱۳۸۴). رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی در منظر نهادگرایی، مجموعه مقالات نخستین سمپوزیوم سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی تهران دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- کلانتری، خلیل (۱۳۸۷). پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی (با استفاده از نرم افزار SPSS)؛ تهران فرهنگ صبا.
- کلمن، جیمز (۱۳۷۷). بنیادهای نظریه اجتماعی. ترجمه صبوری، تهران: نشر نی.
- میرزاخانی، محمد (۱۳۸۰). رابطه بین سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی با نگرش به رشته تحصیلی و عملکرد تحصیلی، پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد تبریز: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تبریز.
- ولکاک، مایکل و دیپا نارایان (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی و تبعات آن برای نظریه توسعه تبریز: پژوهش و

- سیاست‌گذاری، سرمایه اجتماعی؛ اعتماد، دموکراسی و توسعه (گردآورنده: کیان تاخبخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان)، تهران: شیرازه.
- Ackaert. Johan & Craen. Van. Maarten. (2006). Quality of Social Existence in Local Democracy. Paper to be presented at the XVI ISA World Congress of Sociology. Durban, South-Africa, 23-29 July 2006./ RC03 Sessions:
- Beugelsdijk S. & Van Schaik T . (2005). Differences in Social Capital between 54 Western European Regions. Regional studies.
- Bourdieu. P.(1986). The Forms of Capital. In J . Richardson (ed.) Handbook of Theory and Research for sociology of education. N. Y . Greenwood Press.
- Brehm, John & rahn Wandy, (1997), Individual – Level Evidence for the Causes and Consequences of Social Capital, American Journal of Political Science, volume 41, Issue 3 (Jul, 1997), 999-1023.
- Glaeser, Edward L (2001) The Formation of Social Capital, Organization for Economic Co-operation and Development, www.oecd.org/dataoecd/5/17/1824983.pdf.
- Krishna, A & Uphoff, N, (2002). Mapping and measuring social capital through assessment of collective action to conserve and develop watersheds in Rajasthan, India. Published in Grootaert.
- Vogt, P. (1993), Dictionary of Statistic and Methodology, Newburg Park, SAGE Publication.